

GÜVENLİK İLE İLGİLİ KAMU HİZMETİ SUNUMUNDA TOPLUM DESTEĞİ VE ETİK MÜLAHAZALAR

Vedat KARĐIN*

Öz

Toplum Destekli Polislik (TDP) uygulamaları, 1980'li yıllardan itibaren batı toplumlarında özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde güvenlik ile ilgili sunulan kamu hizmetlerinde yeni bir yöntem olarak kullanılmaya başlanmış ve daha sonra dünya çapında hızla yaygınlaşmıştır. Ülkemizde ise 2005 yılından beri yaygın olarak uygulanmaktadır. Bugüne kadar TDP ile ilgili birçok akademik çalışma yapılmasına rağmen, TDP stratejisi ile etik arasındaki ilişki üzerinde pek durulmamıştır. Bu çalışmada TDP uygulamasına geçişle birlikte polisin karşılaştığı etik ikilem ve problemlerin daha da arttığı var sayılmış ve daha çok bu konu üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada ilk olarak etik kavramı ve etiğin temelleri, ardından TDP uygulamalarında dikkate alınması gereken etik hususlara yer verilmiştir. Daha sonra polisin görevi esnasında karşılaştığı etik ikilemler ve karar verme süreci tartışılmıştır. Son olarak TDP uygulamaları esnasında polisin karşılaşması muhtemel üç örnek olayın etik mütalaası yapılmıştır. Her örnek olay etik sistemler esas alınarak ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Toplum Destekli Polislik, Polis Etiği, Etik İkilem

* Dr., 3. Sınıf Emniyet Müdürü, Kastamonu İl Emniyet Müdürlüğü, vedatkargin@yahoo.com

ETHICAL CONSIDERATIONS IN SECURITY-RELATED PUBLIC SERVICES AND COMMUNITY SUPPORT

ABSTRACT

Many programs under the philosophy of COP regarding the security and safety services have appeared especially in the United States of America and then spread all over the world since the 1980s. Turkish National Police is among these countries that employed the COP and started to implement after 2005. Although much has been written and suggested concerning COP, very little has been written and discovered the impact of the COP strategy on the relationship between COP and police ethics. The present discussion centers on this issue and aims to examine how the COP strategy has the potential to increase the ethical dilemmas police face with while performing the COP activities. This article examined ethics and police ethics in general and ethical issues and dilemmas faced in policing with the shift to the COP strategy in Turkey in particular. Ethics, the semantics of ethical concepts, and the foundations of ethical thought are discussed first. Then ethical dilemmas arise in the implementation of the COP activities are examined. Finally, three case scenarios based on hypothetical ethical situations that are likely to occur within a COP framework are presented and analyzed in accordance with the arguments of the different types of ethical systems.

Keywords: *Community Oriented Policing, police ethics, ethical dilemma*

GİRİŐ

Güvenlik ile ilgili ihtiyaçlar; başta bireysel hak ve özgürlüklerin korunması olmak üzere, kamu düzeninin ve huzurunun sağlanması ve devam ettirilmesi, can ve mal güvenliğinin temin edilmesi gibi çeşitli hizmetleri ihtiva eden ve devletler tarafından karşılanması gereken ihtiyaçların başında gelirler. Çalı ve Tombul'a (2012, s. 56) göre, vatandaşların güvenlik ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanması, niteliği itibariyle devletin kamusal amaca uygun olarak yerine getirdiği sürekli faaliyetler ve hizmetler arasında yer aldığından, bu tür faaliyetleri "güvenlik ile ilgili kamu hizmeti" terimi ile ifade etmek mümkündür. Bu nedenle makalenin başlığında "güvenlik ile ilgili kamu hizmeti" teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Güvenlik ile ilgili kamu hizmetleri, Türkiye'de çeşitli kamu kurumları ile özel sektöre ait kurum ve kuruluşlar tarafından ifa edilmektedir. Genel kolluk olarak adlandırılan polis ve jandarma gibi kamu kurumları tarafından sunulan bu hizmetler, özel kolluk olarak tasnif edilmiş olan çeşitli özel güvenlik kuruluşları tarafından da sunulmaktadır. Bu çalışmada polisin sunmuş olduğu güvenlik hizmetleri ele alınmıştır.

Tarihi süreç içerisinde polisin sunmuş olduğu güvenlik hizmetlerinde birçok yeni yöntem geliştirilerek uygulamaya konmuştur. Bu yöntemlerden belki de en çok rağbet göreni ve benimseneni Toplum Destekli Polislik (TDP) uygulaması olmuştur. TDP uygulamaları, 1980'li yılların başından itibaren özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi batı ülkelerinde geliştirilerek uygulanmaya başlanan, sonradan dünya genelinde giderek yaygınlaşan ve uygulanan en popüler polisiye yöntemi haline gelmiştir (Delice ve Duman, 2012, s. 4). Buna paralel olarak TDP hakkında batı ülkelerinde çok fazla bilimsel araştırma ve çalışma yapılmışken, ülkemizde son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bu uygulamayla ilgili sınırlı sayıda bilimsel araştırma ve çalışma yapılmıştır.

TDP felsefesi temelde polisin vatandaşla daha yakın bir diyalog ve iletişim sağlamak suretiyle toplumda var olan küçük sosyal sorunların, suç gibi daha büyük sorunlara dönüşmeden önce tespit edilip ortadan kaldırılmasını böylece suçun oluşmasını engellemeyi hedefler. Ancak, TDP yönteminin uygulanmaya başlanması ile birlikte polisin vatandaşla daha fazla iletişime geçmesi ve daha fazla inisiyatif kullanmak durumunda kalması, doğal olarak polisin daha fazla etik problem ve ikileme karşılaşmasına neden olacaktır. Peak ve arkadaşlarının da

(1998, s. 2) ifade ettiği üzere, temelde halkın polise güvenini sağlamak için polis-vatandaş yakınlaşmasının ve kaynaşmasının hedeflendiği TDP yöntemi, polisin gündelik görevlerini yaparken karşılaştığı etik güçlük ve sorunlara yenilerinin eklenmesine de neden olabilmektedir. Tüm bunlar TDP uygulamalarında etik konusunu daha bir önemli hale getirmiştir.

Ülkemizde, güvenlik görevlilerince TDP uygulamasına yönelik artan ilgi, bu alanda yapılan çalışmalar ve araştırmalar incelendiğinde TDP ile etik arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, bu çalışmada genel olarak etik, polis etiği ve TDP uygulamalarında dikkate alınması gereken etik hususlar tartışılmıştır. İlk olarak TDP üzerinde durulmuş ardından etik kavramı ve etiğin temelleri incelenmiştir. Son olarak TDP uygulamaları esnasında polisin karşılaşması muhtemel üç örnek olayın etik mütalaası yapılmıştır.

1. TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİK VE GÜVENLİK

Güvenlik ile ilgili hizmetler, hak ve özgürlüklerin korunması, toplum yaşamının sağlıklı ve huzur içinde işlenmesi, kamu düzeninin sağlanması için en başta gelen kamu hizmetlerindedir. Güvenlik ile ilgili hizmetlerde 1980’li yıllara kadar geleneksel polisiye yöntemler kullanılmıştır. Geleneksel polisiye yöntemler reaktiftir. Kısaca, suç meydana geldikten sonra suçun polis tarafından öğrenilmesi ile birlikte başlayıp, faili yakalama ve suçu aydınlatma sürecindeki faaliyetleri kapsar.

1970’li yılların sonlarına gelindiğinde artan suç oranları ve hızla çoğalan suç korkusunun yanında polisin sivillere karşı kötü muamelesi ve takdir yetkisini kötüye kullanması ve benzeri nedenlerden dolayı güvenlik ile ilgili ihtiyaçların karşılanmasının artık geleneksel, reaktif polisiye yöntemlerle mümkün olmayacağı yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmıştır (Duman, 2010, s. 179). Bu dönemde kriminoloji kuramlarının ortaya koyduğu varsayımlar ve bu varsayımlar doğrultusunda yapılan bilimsel çalışmalar, suçun oluşumunda çeşitli sosyal ve psikolojik faktörlerin katkılarının da olduğunu ortaya koymuştur. Fakirlik, işsizlik, yanlış çocuk eğitimi, bozuk aile yapısı ve arkadaş etkisi gibi çeşitli değişkenler, suça neden olan etkenler arasında kabul edilmiştir. Geleneksel reaktif polisiye hizmetler ise, suça etki edebilecek bu tür faktörlere yönelik hemen hemen hiçbir faaliyeti içermemektedir (Sözer ve Köksal, 2010, s. 22).

TDP anlayışının mimarı olarak kabul edilen hukuk profesörü Herman Goldstein, geleneksel polisiye yöntemlerin güvenlik ile ilgili ihtiyaçların karşılanmasında artık etkili yöntemler olmaktan uzak olduğunu, bu nedenle polislik alanında radikal bir değişikliğe gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır (akt. Sözer ve Ekici, 2010, s. 5). Toplum yaşamının her alanında meydana gelen gelişmelere ve teknolojik yeniliklere paralel olarak güvenlik alanında gerçekleştirilen ampirik çalışmaların bulguları doğrultusunda, güvenlik ile ilgili sunulan hizmetlerde de yeni yöntemler geliştirilmiştir. Güvenlik alanında geliştirilen bu yenilikçi yaklaşımların hepsinin temelinde proaktif polislik anlayışının yattığı söylenebilir.

Proaktif polislik, kısaca suça neden olan risk faktörlerinin önceden tespit edilerek ortadan kaldırılmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınmasını ve böylece suç meydana gelmeden önce suçun önlenmesi prensibine dayalı polisiye bir yaklaşımdır. Toplum destekli polislik, komşu kollama programları, çok-kurumlu birlikler, problem-odaklı polislik, deneysel polis bölgesi, yaya devriye memuru, muhit-odaklı polislik ve polis mini karakolları gibi birçok yöntem bu dönemde geliştirilen proaktif güvenlik uygulamaları arasındadır (Delice ve Duman, 2012, s. 5-7). Toplum destekli polislik strateji ise yeni geliştirilen bu yöntemler arasında dünya genelinde ve ülkemizde hızla benimsenerek uygulamaya konulan en popüler güvenlik yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2005 yılından itibaren ülkemizde tüm il emniyet müdürlükleri bünyesinde TDP birimleri kurularak uygulanmaya başlanmıştır (Delice ve Duman, 2012, s. 1).

Gerek güvenlik alanında faaliyet gösteren uygulayıcılar gerekse de bu alanla ilgilenen akademisyen ve yazarların üzerinde hem fikir oldukları belki de tek husus, TDP kavramının kabul edilmiş ortak bir tanımının olmamasıdır. Ortak bir tanımın yapılamamış olması da TDP yönteminin uygulamada farklı şekillerde yorumlanmasına ve kullanılmasına neden olmaktadır (Sözer ve Ekici, 2010, s. 3). Bununla birlikte bu çalışmanın kapsamı ve ilgi alanı doğrultusunda TDP, polis vatandaş ilişkilerini güçlendirmek suretiyle suça ve suç korkusuna neden olan bazı sosyal problemlerin çözümünü amaçlayan modern bir güvenlik hizmeti ve polislik stili olarak tanımlanmıştır. TDP sayesinde halkın desteğini sağlayan polis, suç meydana geldikten sonra da suçun aydınlatılmasında kolaylık yaşayacaktır, yine suçun nedenlerinin araştırılarak bu nedenlerin ortadan kaldırılması suç sorununa uzun vadeli çözümler getirilmesini sağlayacaktır.

Güvenlik ile ilgili sorunlara neden olan faktörlerin keşfedilebilmesi için, çeşitli TDP uygulamaları geliştirilmiştir. Sosyal ortamlar oluşturarak halkla bir araya gelmek; kapı kapı dolaşarak halkla tanışmak ve onları suçlar hakkında bilinçlendirmek; okul, işyeri, hastane vb. ziyaretler yapmak ve mahalle ve okul toplantılarında halkla kaynaşmak ve onları suça karşı duyarlı hale getirmek bu uygulamaların en yaygınlarından (Delice ve Duman, 2012, s. 3). Tüm bu etkinlikler ve faaliyetler ise doğal olarak polisin sorumluluk alanının yerleşmesi ve genişlemesi, yetki ve otorite kullanımında daha fazla bağımsızlık, hareket serbestliği ve bireysel karar verme imkânına sahip olması anlamına gelir. Bu çalışmada TDP faaliyetlerinin polisin karşılaşmış olduğu etik ikilem ve sorunları daha da arttırdığı ve bu tür ortamlarda polisin nasıl karar vermesi gerektiği etik açıdan tartışılmış ve incelenmiştir.

2. ETİĞİN TEMELLERİ

Etik terimi Latince “ethos” teriminden türetilmiş olup huy, karakter anlamına gelir (Pollock, 2007, s. 9; Thompson, 1985, s. 555). Esasen etik ile karakter birbiri ile çok yakın iki kavram olmakla beraber iyi karakter etiğin temelini oluşturur (Peak vd. 1998, s. 2). Bir diğer ifade ile etik, insan davranışlarının iyi veya kötü ya da doğru veya yanlış olup olmadığını felsefi olarak araştıran bir bilim dalı, ne yapmamız ve ne yapmamamız gerektiğini öneren bir dizi değerler ve prensipler bütünüdür (Braswell, 2005, s. 3; Özdemir, 2008, s. 4).

Birçok kurum ve kuruluş, çalışanlarının davranışlarını ve uygulamalarını düzenlemek, uymaları gereken prensip ve ilkeleri belirlemek maksadıyla meslek etik kodları olarak adlandırılan kuralları belirlemiş ve tespit etmiştir (Kleinig, 1999; s. 242). Güvenlik görevlileri, bireyin hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi, kamu huzurunun, düzeninin ve güvenliğinin temin edilebilmesi için çok geniş yetkilerle donatılmışlardır. Bu bağlamda, 2007 yılında güvenlik ile ilgili hizmetleri sunmakla görevli kamu birimlerinde görev yapan her rütbedeki personelin, görevini ehliyet ve liyakatle yürütebilmesi için yol gösterici bir rehber olarak Türk Polis Etik Kuralları belirlenmiş ve yürürlüğe girmiştir. Öte yandan Delattre, hiçbir meslek etik kodunun ‘iyi karakterin’ yerini tutmayacağına inanır (2006, s. 16). Bu sebeple, bireysel özgürlükleri ve toplum yaşamını doğrudan etkileyen güvenlik hizmetleri, ancak yüksek ahlaki değerlere sahip, iyi karakterli kişilerce yürütülebilir.

Etik felsefecileri etiğin alt dallarının, sistemlerinin veya etik ekollerinin olduğundan bahsederler. Meta-etik, açıklamalı etik, uygulamalı etik, normatif etik ve meslek etiği, etiğin alt dalları arasında sayılmıştır (Pollock, 2007, s. 10; Souryal, 2007, s. 18). Bu çalışmada normatif etik ve uygulamalı etik esas alınmıştır. *Normatif etik* bireyin etik ödevlerini tanımlar. İnsanın nerede nasıl davranması gerektiğini, hangi davranışın yanlış veya kötü ya da hangisinin doğru veya iyi olduğunu açıklamaya çalışır. Normatif etik tanımlayıcıdır. Etik standart ve ilkeleri ortaya koyarak insanları iyi ve doğru davranışa yönlendirir. Aynı zamanda yanlış ve kötü davranışların müeyyide ve yaptırımlarını da tanımlayarak insanları bu tür davranışlardan uzak tutmaya çalışır. Normatif etik günlük yaşamda bireyin karşılaştığı olaylarda ve sorunlarda nasıl davranması gerektiğini, ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini gösterir (Gold, 2005, s. 12; Pollock, 2007, s. 10).

Uygulamalı etik ise normatif etiğin ortaya koymuş olduğu etik standart ve ilkelerin etik olaya, soruna ve ikileme uygulanmasıdır (Gold, 2005, s. 12; Pollock, 2007, s. 10). Diğer bir ifade ile uygulamalı etik, normatif etiğin gerçek yaşama aktarılmasının bir vasıtasıdır. Buna teorik akıldan pratik akla geçiş de denilebilir (Kant, 1964). Amaç gerçek yaşamda etik olaylarla ve ikilemlerle karşılaşıldığında hangi seçeneğin veya hangi davranışın etik bakımdan doğru ve iyi olduğuna karar vermektir.

Konuyla alakalı bir diğer kavram *etik ikilem* kavramıdır. İkilem, karar verme anında mevcut seçenekler arasından hangisini veya neyi seçeceğine karar verememek, seçenekler arasında kararsız kalmak hali olarak tanımlanabilir. Etik ikilem ise kişinin etik karar verebilmesi için önündeki seçenekler içerisinde doğru ve iyi olan seçeneği tercih ederek ne yapması gerektiğine karar vermesini zorunlu kılan olaylar veya sorunlardır (Pollock, 2007, s. 23). Etik ikilem kişinin karşılaştığı veya karşılaşılabileceği en güç durum değildir. Etik ikilemde en az iki seçenek vardır. Her iki seçenekte doğru hareketi veya davranışı içerebilir. İki doğru davranış arasından birisini tercih etmek her zaman kolay bir iş değildir. Bazen doğru olan davranış birtakım zararlar doğurabilir ve bu nedenle tercih edilmesi zordur. Bazen de yanlış olan seçenek çok cazip ve avantajlı olabilir. Böyle bir etik ikilemle karşılaşan kişinin doğru olan seçeneği tercih etmesi yine güç bir iştir. Her halükarda, etik ikilemler kişilerin tercih yapmak durumunda kaldıkları karar vermekte zorlandıkları etik olaylar ve sorunlardır.

Etik ikilemin en büyük özelliği; olayın içerisindeki seçeneklerin birbiri ile çatışan ve çelişen moral değerler, normlar ve ilkelerden oluşmasıdır. Etik sorun ile karşılaşan kişi, birbiri ile çelişen bu seçeneklerden birini tercih etmek zorundadır. Bireysel moral değerler ve ilkeler bazen mesleki etik prensip ve ilkeler ile çelişebilir ve etik sorun ile karşı karşıya kalan polisin etik karar alma sürecini güçleştirirler. Etik ikilem ile karşı karşıya gelen polis olayın içerisinde var olan ve birbiri ile çelişen bireysel ahlaki değerler ve normlar ile mesleki etik ilke ve prensipleri tespit edebilmelidir. Uygun ve doğru tercihte bulunabilmek için de profesyonellik anlayışı içerisinde etik farkındalık ve sorumluluk, doğruluk, dürüstlük ve adalet gibi moral değerler göz önüne alınarak her bir seçenek artıları ve eksileri ile değerlendirilmelidir. Yine de etik karar vermek olayın içerisine dâhil olan ve birbiri ile çelişen birçok etik değer ve ilkelerden dolayı çoğu zaman zor bir süreçtir. İyi ve gelişmiş bir etik karar alma mekanizmasına sahip olmayı gerektirir.

Etik karar alma bir süreçtir ve kişilerin olayların ve hadiselerin iyi-kötü ya da doğru-yanlış olup olmadığı hususunda bir takım değerlendirme ve yargıda bulunmaları anlamına gelir (Carlson vd. 2002, s. 16-17; Rest, 1984, s. 23). Etik karar; hem kanunlara hem de toplumun genel ahlaki ve moral değerlerine uygun karar olarak tanımlanır. Buna karşın etik olmayan karar ise; hem kanunlara hem de toplumun genel ahlaki ve moral değerlerine uymayan karar olarak tanımlanır (Jones, 1991, s. 367). Braswell ise; etik dışı davranışları aktif olarak işlenen (*commission*) ve pasif olarak işlenen (*omission*) davranışlar olarak ikiye ayırır (2005, s. 4). Bir kişi herhangi bir kanunsuz veya toplumun ahlak kurallarını ihlal eden bir davranışı işlerse aktif olarak etik ihlalde bulunmuş olur. Eğer kişi, kanunsuz veya toplumun genel ahlak kurallarının ihlal edildiğine şahit olduğunda sessizliğe bürünüyor ya da görmezden geliyor ise, o zaman pasif ya da dolaylı olarak etik ihlalde bulunmuş olur.

3. ETİK SİSTEMLER

İnsanların neyin doğru veya yanlış ya da neyin iyi veya kötü olduğuna dair yapmış oldukları değer yargıları ve hükümleri onların yaşam tarzlarının çerçevesini oluşturur. Etik sistemler, ahlak inanışlarının kaynağıdır. Esasen yapmış olduğumuz tüm etik değerlendirmelerin ve sahip olduğumuz değer yargılarının temelinde etik sistemler vardır. Ancak etik sistemler öyle gelişigüzel değer yargı ve hükümlerden oluşmazlar; bir takım sistematik teori, prensip ve yaklaşımları içerirler (Harris,

1986, s. 33; Pollock, 2007, s. 35). Aşağıda etik alanındaki araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan başlıca etik sistemler özetlenmiştir.

3.1. Deontoloji Etik Sistemi

18. Yüzyıl Alman düşünürü Immanuel Kant (1724-1803), en ünlü deontoloji felsefecilerinden birisidir. Yazmış olduğu “Ahlakın Metafizik Temelleri” (*Groundwork of the Metaphysics of Morals*) adlı eserinde deontoloji etiğinin ana hatlarını ve temellerini ortaya koymuştur. Kant’a göre, etiğin kaynağı insan aklıdır. Akıl, etik değerlere sahip insanlarda kendini vicdan olarak ortaya koyar. Kant her şeyden önce “iyi” nedir ve nasıl tarif edilir sorusuna cevap arayarak işe başlar. Kant’a göre yeryüzünde hatta dışında hiçbir şeyin kayıtsız ve şartsız iyi olarak düşünülemediğini sadece salt ve mutlak “iyi niyetin” (*good will*) “iyi” olabileceğini vurgulamıştır (Kant, 1964, s. 61). Yani zekâ, muhakeme, cesaret, azim, sabır ve şefkat gibi entelektüel niteliklerin ve iyi karakter özelliklerinin bile her zaman iyi anlamına gelmediğini çünkü bazen bu tür niteliklerin kötü maksatlar için de kullanılabileceğini savunmuştur.

Kant (1949, 1964) ödev ve iyi niyet kavramlarını esas alarak kendi ödev ahlakı teorisini geliştirmiştir. Kant, faydacı etik anlayışına karşı çıkar. Kant’a göre bir davranışın etik değeri, kişinin bu davranışı ancak ve ancak ödevi olduğu için yapmasında yatmaktadır. İnsanlar neticesi ne olursa olsun, eylemlerini sırf ödevleri olduğu için yapmalıdırlar ve ödev olduğu için yapılan davranışlar, neticesi ne olursa olsun etikdir. Yine Kant’a göre bir eylemin etik açıdan iyi olabilmesi için neticesinde zarar dahi ortaya çıksa salt iyi niyete dayanan bir eylem ise o eylem etik açıdan iyi bir eylemdir. Neticesi fayda getirse dahi eylem salt iyi niyete dayanmıyorsa bu eylem etik açıdan kötü bir eylemdir. Ayrıca Kant insanın amacına ulaşmak için diğer insanları hiçbir zaman araç olarak kullanmaması gerektiğini ve insanın kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı kesinlikle başkasına yapmaması gerektiğini savunur. Örneğin, polisin şüphelilerden ifade alırken suçlarını itiraf ettirmek için yalan söyleme, kandırma veya yanıltma gibi yöntemler kullanması deontoloji sistemine göre hiçbir zaman etik bir davranış olarak değerlendirilmez.

Deontoloji etik sisteminin önermelerinden hareketle örneğin, polisin vatandaşa nazik ve kibar davranması ödevde uygundur fakat ödevden kaynaklanmıyorsa yani çıkarıcı ya da faydacı beklentiler ile yapılmış ise o zaman

etik bir davranış değildir. Yine ifade almaya veya sorguya geçmeden önce güvenlik güçlerinin inisiyatifıyla ve mülakat adı verilen uygulamada kullanılan söz verme, iyi-kötü polis rolleri ve yalan söyleme gibi polisiye yöntemler etik dışı davranışlardır. Gözaltı uygulaması esnasında veya yakalanan kişiler ifade vermeyi kabul etmiyorsa suçunu itiraf ettirmek maksadıyla bu kararından dönmeye zorlamak yine polisin ödevinden kaynaklanmadığından birer etik ihlaldir.

3.2. Teleoloji Etik Sistemi

Teleoloji etik anlayışı sonuç odaklı (*end-based*) veya sonuçsalcı (*consequentialist*) yaklaşım olarak da bilinir. Faydacılık (*utilitarianism*), en popüler teleoloji teorilerinden biridir. Faydacı etik teorisi “iyi” nedir ve “kimin için iyi” sorularını hazcılık prensibini (*hedonism*) temel alarak açıklar. Jeremy Bentham (1748-1832) ve John Stuart Mill (1806-1873) faydacı etik teorisinin öncüleridir ve faydacı yaklaşımın temel ilkelerini ortaya koymuşlardır. Faydacı etik teorisine göre, bir eylemin etik açıdan iyi olarak nitelenebilmesi için o eylemin bireyin kendisine veya toplumun çoğunluğuna mutluluk getirmesi gerekir (akt. Pollock, 2007, s. 40-41). Mill’e göre, “gerçekte mutluluk dışında istenecek başka bir şey yoktur” (akt. Gold, 2005, s. 14). Mutluluk, tüm insanların arzu ettiği en temel iyidir ve biyolojik, duygusal ya da estetik haz veya zevk olarak tanımlanır. Acı, gam ve keder ise hiç kimsenin arzulamadığı kötü sonuçlardır.

Niccolo Machiavelli (1469-1527) ve Max Weber (1864-1920) gibi düşünürler de teleoloji etik anlayışının önemli temsilcileri arasındadır. Farklı dönemlerde yaşamış olmalarına rağmen, özellikle yönetici ve lider ettiği konusunda benzer görüşler ortaya koymuşlardır. Örneğin, etik ikileme karşışan yöneticiler, teleoloji etiğinin varsayımları doğrultusunda neticesi topluma fayda getirecek seçeneği tercih etmelidirler. Ancak iyi ve kötü seçenekleri her zaman bir arada ve aynı ortamda hazır olmayabilir. Birden fazla kötü seçeneğin mevcut olduğu durumlarda yöneticiler, karar verme aşamasında ehveni şer olarak tabir edilen en az zarar getirecek seçeneği tercih etmelidirler (Öztürk, 2004, s. 14-15).

Faydacı etik sistemine göre bir eylemin etik değeri, eylemin sonucuna bakarak değerlendirilir. Eğer eylemin neticesinde bir fayda ortaya çıkmışsa ve bu fayda bireyin ya da çoğunluğun menfaatlerine uygun ise eylem etik bakımdan iyi; eylemin neticesinde bir zarar ortaya çıkmışsa etik bakımdan kötü olarak

değerlendirilir. Özetle, teleoloji yaklaşımı hareketin hangi niyetlerle işlendiğine değil sadece hareketin neticeleri ile ilgilidir. Toplumun ya da çoğunluğun menfaatleri için bireyin ya da azınlığın menfaatlerinden feragat edilebilir ve amaçlar uğrunda her türlü araç meşru görülebilmektedir.

3.3. Göreceli Etik Sistemi (Ethical Relativism)

Göreceli etik sistemine göre tüm insanların üzerinde hemfikir olduğu evrensel değerler ve prensiplerin olması söz konusu değildir. Neyin iyi-kötü ve doğru-yanlış olduğu kişiden kişiye veya gruptan gruba değişebilir. Kişiler etik standart ve ilkelerden ziyade kendi duygu ve hislerine göre hareket ederler ve karar verirler. Yapmaları gerekenden ziyade yapmaktan hoşlandıkları ve sevdikleri işler onlar için bir değer ifade eder. Böylece kendilerine özgü etik değerler oluştururlar. Forsyth ve Nye (1990) yapmış oldukları çalışmalarında göreceli etik anlayışını benimseyen kişilerin kendi amaçlarına ulaşabilmek için toplumsal kuralları ihlal etme olasılıklarının diğer kişilere kıyasla daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Stace'e (1995, s. 26) göre, insanın davranışlarının ve eylemlerinin birçok farklı etik temelleri vardır. Yani, tüm insanlar tarafından ve her zaman kabul gören mutlak iyi ve doğru yoktur. İyi ve doğru görecelidir. Etik değer ve prensipler toplumun kültürel yapısına ve inanışlarına göre şekillenir. Göreceli etik sistemi, toplumlar ve aynı toplumun bireyleri arasında dahi farklı değer yargılarının varlığını kabul eder. Bireylere ve toplumlara kendileri gibi düşünmeyenlere karşı hoşgörüyü ve toleransı teşvik eder.

Kleinig'in (1999, s. 55) ifade ettiği gibi, yanlış olmasına rağmen birtakım davranışlar ve eylemler göreceli etik sistemince yapılması gerekli ve meşru davranışlar olarak değerlendirilebilmektedir. Polis meslek alt kültürünün tanımları içerisinde buna sıkça rastlanabilmektedir. Örneğin, polis alt kültürüne göre araç sürücülerinin hız limitini aşmaları ya da trafik kurallarını ihlal etmeleri yanlıştır ve cezalandırılmalıdır ancak görev dışında dahi olsa benzer kural ihlalleri polisler tarafından yapıldığında meşru bir davranış olarak görülebilmektedir.

3.4. Mutlakiyetçi Etik Sistemi (Ethical Absolutism)

Mutlakiyetçi etik anlayışı, göreceli etik anlayışını karşı çıkar. Mutlakiyetçi yaklaşıma göre etik değerler ve prensipler objektiftir, mutlaktır ve evrenseldir.

Bir takım eylemler ve davranışlar ya doğrudur ya da yanlıştır. Zamana, şartlara, ortama veya kişilere göre değişiklik göstermez. Örneğin, neticesi ve altında yatan niyet ne olursa olsun hırsızlık her zaman ve her koşulda yanlıştır. İster açıktan yaşamını yitirmek üzere olan bir kişinin hayatını kurtarmak için iyi niyetle işlensin, ister neticede o kişinin hayatı kurtulmuş olsun hırsızlık her halükarda yanlıştır (Pollock, 2007, s. 58-59).

Eylem ve hareketlerin neticesinde ortaya çıkan fayda ve zarardan kişilerin sorumluluğu yoktur. Eylemler, neticesinde elde edilecek fayda ve menfaat hesap edilerek değil, sadece doğru oldukları için işlenir. Örneğin, trafik ihlali yapan sürücüyü durduran polis, aracın sürücüsünün yakın bir akrabası olduğunu gördüğünde mutlakiyetçi etik yaklaşım gereği sürücüye trafik cezasını uygulamak zorundadır. Hatta elinde silahıyla bir başkasını kovalayan şahıs size gelse ve kaçan şahsın nereye saklandığını sorsa, eğer kaçan şahsın saklandığı yeri biliyorsanız yapmanız gereken doğruyu, yani kaçan kişinin saklandığı yeri söylemektir. Çünkü yalan söylemek, her türlü şartta yanlış bir davranıştır. Mutlakiyetçi etik anlayışına sahip bir kişi, doğru olanı yaptığı için işlerin eninde sonunda iyi bir şekilde neticeleneceğini düşünür. Yukarıdaki örnekte elinde silahıyla bir başkasını kovalayan kişi, karşı tarafı öldürmekten vazgeçebilir, polis ya da komşusu engel olabilir veya herhangi başka bir neden de onu öldürmekten alıkoyabilir. Olay kaçan kişinin ölümü ile neticelense bile, mutlakiyetçi kişi ölüm olayından kendisini sorumlu tutmaz çünkü doğruyu söyleyerek etik olanı yapmıştır.

3.5. Durumsal Etik Sistemi (Situational Ethics)

Durumsal etik sistemini etik karar alırken iyi ve doğru olan seçeneği tercih edebilmek için orta yolu bulmaya çalışan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkar. Göreceli ve mutlakiyetçi etik yaklaşımlarının arasında arabuluculuk rolü üstlendiği de söylenebilir. Göreceli etik yaklaşımı; sübjektif yani kişilere ve gruplara göre değişebilen ve kişinin yapmaktan hoşlandığı ve sevdiği şeyleri etik olarak değerlendiren bir anlayışa sahiptir. Aksine mutlakiyetçi etik yaklaşımı ise; objektif yani evrensel etik değerlerin varlığına ve yanlışın her ortamda ve her zaman yanlış olduğunu savunur. İşte durumsal etik yaklaşımı da her iki yaklaşımın çözüm getiremediği etik sorunlar ve ikilemler için çözüm sunabilir (Pollock, 2007, s. 59-61) .

Durumsal etik anlayışında, etik değerlendirmeler ortamın özelliklerine ve duruma göre değişir. Şöyle ki, Her olayın kendine has özellikleri vardır ve bu özellikler göz önüne alınarak etik değerlendirme yapılmalıdır. İhtiyaçlar, kaynaklar, ilişkiler ve kişilerin zayıf ve güçlü yanları ve buna benzer diğer durumların hepsi birlikte değerlendirilir. Sevgi, saygı ve ilgi gibi etik değerler durumsal etiğin esas aldığı evrensel değerlerdir. Fletcher'ın (1997, s. 40) da ifade ettiği üzere, bir olay değerlendirilirken tüm etik kanunlar, ilkeler ve değerler nihai hedef olan sevgi ve saygıya ulaşmak için bir kenara bırakılabilir. Sevgi ve saygı ulaşılması gereken en nihai hedeflerdir. Sevgi ulaşılması gereken en nihai hedef ise, o zaman faydacı etik yaklaşımında olduğu gibi durumsal etik yaklaşımı için de amaç odaklı bir yaklaşım olduğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Yani sevgiye ulaşabilmek için kullanılan araçlar meşrudur manası çıkarılabilir. Ancak arada çok ince bir fark vardır. Faydacı felsefe bireyin kendi mutluluğunu merkeze koyar. Durumsal etik anlayışı bireyin bencilce kendisine olan sevgisini değil, kişinin her zaman etrafındakilere ve diğerlerine karşı geliştirdiği sevgiyi ve saygıyı ön plana çıkarır.

4. ÖRNEK OLAYLAR VE ETİK MÜTALAALARI

Aşağıda üç örnek olaya yer verilmiştir. Bu olaylar polisin TDP uygulamalarında karşılaşması kuvvetle muhtemel etik sorunları ve ikilemleri içermektedir. Her örnek olayın ayrı ayrı etik mütalaası yapılmıştır.

Örnek Olay 1: Suriye'de yaşanmakta olan iç savaş nedeniyle son yıllarda ülkemize çok sayıda Suriyeli sığınmıştır. Sığınmacılar kendileri için kurulan kamplarda yaşadıkları gibi büyük şehirlere yerleşenler ve yaşamlarını oralarda sürdürenler de bulunmaktadır. Şehrin sokaklarında, kavşaklarında ve parklarda barınmaktadırlar. Temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için cadde ve kavşaklarda araba camlarını yıkamak, dilencilik gibi benzeri faaliyetlerde bulunmaktadır. Mahalle sakinleri ve esnaf ise bu durumdan rahatsızdır. Sokaklar eskisi kadar güvenli değildir. Mahalle sakinlerinde suç korkusu giderek artmaktadır. Geç saatlerde sokağa çıkamamaktadırlar. Çocuklarının başına bir şeyler gelmesinden de çekinmektedirler. Durumu ilgili makamlara ve polise iletirler ve sokakların bu tür problemlerden temizlenmesini isterler. Ancak İnsan Hakları Derneği (İHD) sığınmacıların durumunu yakinen takip etmekte ve yok sayılanlar; kamp dışında yaşayan Suriye'den gelen sığınmacılar hakkında bir rapor hazırlamaktadır. Bu raporda sığınmacıların hangi şartlarda yaşamlarını sürdürdükleri ve hak

ve özgürlüklerinden mahrum bırakılıp bırakılmadıklarını araştırılmaktadır. Bu nedenle sığınmacıların haklarını ihlal edecek her türlü polisiye uygulama polis hakkında bir hukuk davasının konusu olabilecektir.

Etik Mütalaa: Bu örnek olayda toplumda polise yüklenen rol bakımından iki farklı yaklaşım olan “suç savaşçısı” ve “kamu hizmetlisi” yaklaşımları arasındaki tartışma senaryolaştırılmıştır. Pollock’ un (2007, s. 188-223) açıkladığı üzere, kamu hizmetlisi rolünde polis, insan hak ve özgürlüklerini ön plana alan, herkesin suç işleyebileceğini, suçluların düşman değil birer vatandaş olduğunu, suçtan sadece polisin sorumlu olmadığını aksine suçun karmaşık bir sosyal problem olduğunu kabul eder. Suç savaşçısı rolünde ise polis, suçluları düşman kendisini de onlarla savaş halinde görür. Suçun önlenmesi ve toplumun kötülerden arındırılması ve cezalandırılması için gerekli her türlü yöntem kullanılmalıdır. Vatandaşlar da polisin suçlularla mücadelesinde aldığı kararlara ve kullandığı yöntemlere destek verirler çünkü polis işinin uzmanıdır ve ne yapılması gerektiğini en iyi bilen yine polisin kendisidir.

Bu olayda polisin kendi karakteristik özellikleri, toplumun tutumu ve polis teşkilatının insan hak ve özgürlüklerine olan yaklaşımı sorunun çözümünde belirleyici olacaktır. Sağlam bir etik anlayışa ve liderliğe sahip her polis, sığınmacıların içinde buldukları şartlardan dolayı sokakların onlardan temizlenmesi işinde zorlanacaktır. Sorun çözülürken diğer insanların hak ve özgürlükleri ihlal edilmeden çözülmelidir. Kant’ın etik yaklaşımı bu durumda polise ödevin ne olduğunu hatırlatır ve iyi niyet içerisinde doğru olanı yapması gerektiğini önerir. Polisin sığınmacılara karşı davranışları tüm insanların kendilerine davranılmasını isteyeceği şekilde olmalıdır. Herhangi bir ayrımcılık ve istisna oluşturulmamalıdır. Hak ve özgürlükler asla askıya alınmamalıdır.

Aksine faydacı etik yaklaşımı ise çoğunluğun rahat ve huzuru için azınlığın haklarından feragat ederek sokakların sığınmacılardan temizlenmesi uygulamasını destekler. Bu temizlik operasyonu uzun vadede caydırıcı bir etki de meydana getireceğinden bundan böyle cadde ve sokaklarda istenmeyen kişiler dolaşamayacaktır. Böylece vatandaşlar da eski yaşam konforlarına yeniden kavuşmuş olacaklardır. Durumsal etik yaklaşımına göre polis, sığınmacıları sokaklardan temizlemelidir ancak her sığınmacıya da gereken ilgi ve yardım gösterilmelidir. Polis, sığınmacıları sokaklardan uzaklaştırırken diğer kamu veya

özel kurum ve kuruluşlar ile iletişim kurarak sığınmacıların gıda, sağlık ve barınma gibi ihtiyaçları giderilmelidir.

4.1. İkrâm ve Hediye

Aşağıda sunulan örnek olay 2’de etik araştırmalara en çok konu olan ikram ve hediye konusu işlenmiştir. Esasen ikram ve hediye konusu sadece polisin değil tüm güvenlik görevlilerinin hatta tüm kamu görevlilerini ilgilendiren hassas bir konudur. İkrâm ve hediye türleri bakımından aşağıda senaryolaştırıldığı gibi ekonomik değere sahip bir takım materyalleri içerdıği gibi ekonomik değeri olmayan, sembolik eşya ve materyallerde veya çok daha değişik tür ve şekillerde olabilmektedir. İkrâm ve hediye konusunun önemi onun maddi ya da ekonomik çıkar içeren bir yozlaşma türü olmasından öte, küçük ve değersiz bir konu olarak görülmesindedir. Yani ilk etapta ikram eden ve ikramı kabul eden tarafın bunu etik dışı olarak görmemesi ile başlayan etik ihlaller, sonrasında daha da derinleşerek büyük çapta rüşvet gibi yozlaşma hareketlerine dönüşebilmektedir.

Aslında ikram, hediye ve rüşvet arasında çok yakın bir ilişki vardır. İkrâm, insani ilişkilerde tek taraflı olarak verilen genelde yiyecek ve içecek olarak karşımıza çıksa da, diğer türden eşyalar ve materyallerin de ikram edildiği görülmektedir. Hediye, ikramda olduğu gibi herhangi bir karşılık beklemeden ancak genelde maddi değere sahip eşya ve materyallerin verilmesidir. Rüşvet ise kamu görevlisinin yapmış olduğu hizmetin karşılığında meşru kazancı dışında hizmet sahiplerinden bilinçli bir şekilde aldığı her türlü eşya, mal veya materyaldir.

Burada üzerinde durulması gereken husus şudur. İkrâm ve hediye beşeri münasebetler çerçevesinde karşılık beklenmeksizin yapılan cömertlik ifade eden sosyal davranışlardan olsa da, söz konusu kamu görevlisinin yapılan ikramı ve hediye kabul edip etmemesine gelince işin rengi değişmektedir. Şöyle ki, ikram ve hediye kabul eden her kişi üzerinde birtakım etkiler bırakır. İkrâmı kabul eden kamu görevlisi olunca bu, onun ileride görevini gereğine uygun yerine getirmesini zorlaştıracaktır. Ayrıca, ikramı rüşvete dönüştüren husus ikramı veren ile alan kişinin niyetidir (Kleinig, 1999, s. 165). Bir vatandaş almış olduğu hizmetin gerekleri dışında herhangi bir avantaj sağlamak niyetiyle ikramda bulunuyorsa rüşvet vermiş olur. Kamu görevlisi de vermiş olduğu hizmetin gereklerine aykırı olarak bir menfaat elde etmek niyetiyle yapılan ikramı kabul ederse rüşvet almış olur.

Örnek Olay 2: TDP personeli, sorumluluk alanına giren bölgelerde bulunan alışveriş yerlerinde, dükkânlarda ve mağazalarda meydana gelen hırsızlık olaylarındaki artış üzerine bir çalışma yapmaktadır. İşyeri sahiplerine giderek hırsızlık olayları hakkında mülakatlar yapmakta, işyeri çalışanları ve müşteriler ile de görüşmektedirler. Dükkân ve mağaza sahipleri polisin bu ilgisinden dolayı son derece memnundurlar. Memnuniyetlerini de bir şekilde polise ifade etmek istemektedirler. Duymuş oldukları memnuniyetin karşılığı olarak polislerin mağazalarından yapacakları alışverişlerinde ekstra bir indirim yapmaya başlarlar.

Etik Mütalaa: Bu örnek olayda işyeri sahipleri polisin alışveriş merkezinde artan hırsızlık olaylarını engellemeye veya çözmeye yönelik çalışmalarının karşılığında tamamen insani duygular ve beşeri münasebetler çerçevesinde memnuniyetlerini ifade sadedinde bir ikramda bulunmuşlardır. Polis böyle bir ikram ya da hediye talebinde bulunmamıştır. Bu durumda polisin tutumu nasıl olmalıdır?

Kant'ın etik anlayışı böyle bir teklifle karşılaşan polise açıkça doğru olan davranışı tespit edebilmesi için evrensellik ölçütünü kullanmasını önerir. Evrensellik ölçütünü kullanırken emniyet teşkilatında çalışan tüm polisler böyle bir ikramla karşılaştığında yapılan ikramı kabul ederler ise nasıl bir durum oluşur? Ya da böyle bir indirim uygulandığını duyan diğer polisler de bundan faydalanmak isterlerse neler olur; sorularını kendi kendine sormalıdır. Bu soruyu soran her polis bu ikramın ya da hediyenin kabul edilmesi durumunda, polisin kendisine, polis teşkilatına ve topluma olabilecek zararlarını kolayca tespit edebilecektir.

Yine Kant'ın etik anlayışı, doğru olan davranışın iyi niyetle işlenen davranış olduğunu kabul eder. Eğer işyeri sahipleri ekstra indirim teklifini alışveriş merkezindeki güvenlik hizmetlerinin devam etmesi maksadıyla yapıyorsa ve polis de bu teklifi ekonomik çıkar elde etmek maksadıyla kabul ediyorsa, hem işyeri sahiplerinin hem de polisin davranışı etik dışıdır. Dolayısıyla Kant'ın etik yaklaşımı bu etik ikileme yapılan indirim teklifini polisin kabul etmesinin doğru bir davranış olmadığını bizlere açıkça gösteriyor.

Faydacı etik yaklaşımına göre ise, eğer eylemler ve davranışlar toplumun fayda ve menfaatini arttıracak nitelikteyse bu tür eylemler ve davranışlar etik kabul edilirler. Esasen TDP felsefesi polis ile vatandaş arasındaki iletişimin güçlenmesini

hedeflemektedir. Böylece polis toplumda suça neden olan faktörleri önceden tespit edebilecek ve uzun vadede suçun önü alınabilecektir. Bu nedenle faydacı etik anlayışına göre; işyeri sahiplerinin polise sunmuş oldukları zararsız hediyeler ve ikramlar toplumun menfaat ve çıkarlarına olumlu katkılar getireceğinden dolayı kabul edilebilir, meşru davranışlardır.

4.2. İnisiyatif Kullanımı

İnisiyatif kısaca iki alternatif eylemden birini tercih edebilme yetkinliğine sahip olmak olarak tanımlanabilir (Pollock, 2007, s. 205-222). Delattre'ye (2006, s. 49-70) göre ise inisiyatif, polisin kanunları ve prosedürleri nerede, ne zaman ve nasıl uygulayacağına dair yetki ve otoritesini kullanırken karar verme serbestisine ve özgürlüğüne sahip olmasıdır. Esasen polisin, inisiyatif kullanmaması sıkıntılı bir durumdur çünkü polise yetki veren hukuki mevzuat ve hükümlerin her zaman, her olayda ve ortamda polisin nasıl davranması gerektiğini tanımlaması ve açıklaması mümkün değildir. Bu nedenle görev ve hizmetler yerine getirilirken polisin inisiyatif kullanması kaçınılmaz ancak etik polislik açısından bir o kadar da sıkıntılı bir alandır. Şöyle ki, kanunun uygulayıcısı olarak da tasvir edilen polisin çoğu zaman kanunları ne zaman ve nasıl uygulayacağına kendisi karar verir. Örneğin toplumsal olaylarda güç kullanılıp kullanılmayacağı veya kullanılacak gücün derecesini tayin etmek, trafik ihlallerinde ceza yazmak veya uyarıda bulunmak, aile içi şiddet ve vatandaşlar arasındaki tartışma ve kavga olayları gibi daha birçok olayda polisin inisiyatif kullanımı konusu karşımıza çıkmaktadır.

Bazen de inisiyatif polisin ne yapıp ne yapmayacağını tam olarak bilemediği karmaşık durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, aile içi kavgalarda, apartman sakinlerinin ya da çocukların sokaklarda gürültü yapmaları ve yüksek sesle müzik dinlemelerinden şikâyetle polise gelen ihbarlar karşısında birçok polis ne yapılması gerektiği konusunda ciddi zorluklar yaşar. Tam olarak suç konusu olmayan bu tür olaylarda polis genellikle arabulucu rolünde tarafları sakinleştirerek olay yerinden ayrılmaktadır. Ancak bu tür olaylara polisin müdahale edip etmemesi gerektiği de ayrı bir tartışma konusudur. Bunun cevabı polisin benimsemiş olduğu “suç savaçsısı” veya “kamu hizmetlisi” rol modeline göre değişiklik gösterir. Daha önce de tartışıldığı gibi “suç savaçsısı” rol modelinde bu tür olaylara genellikle müdahale edilmemelidir. Ancak, TDP gibi “kamu hizmeti” modelini benimseyen uygulamalarında ise polis bu tür olaylara müdahale etmelidir (Pollock, 2007, s.

206-207).

İnisiyatif kullanımında bireyin dünya görüşü, hayat felsefesi ve olayın tarafları gibi faktörler de önemli rol oynar. Örneğin; azınlıklar, yabancılar veya kadınlar gibi bazı kişi ve gruplar hakkındaki algılar ve önyargılar inisiyatif kullanımında etkin faktörlerdendir. Esasen, polisin görev ve hizmetlerini yerine getirirken toplumun oluşturan gruplar ve kesimler hakkında sahip olduğu önyargılar ve ön kabuller, güvenlik hizmetlerinin eşit bir şekilde vatandaşlara sunulmasına ve kanunların objektif bir biçimde uygulanmasına engel olacaktır. Bu da ayrımcılık, adam kayırma ve belli gruplara mensup kişilerin diğer gruplara mensup kişilere göre daha fazla suçlu muamelesi görmesi gibi etik ihlallere yol açacaktır. Aşağıda polisin inisiyatif kullanımına konu olabilecek örnek bir olay senaryolaştırılarak etik açıdan tartışılmıştır.

Örnek Olay 3: Görsel ve yazılı medyada çıkan haberlerde uyuşturucu madde suçlarında son zamanlarda bir artış olduğu yer almaktadır. TDP ekipleri de görev yaptıkları mıntıkadaki vatandaşlar, işyeri sahipleri ve toplumun önde gelen kişileri ile yakın ilişkilerini sürdürmekte, bu konuda onların görüşlerini almaktadırlar. Yapılan görüşmelerde polis mahalleye yeni taşınan insanların olduğunu öğrenir. Mıntıkada devriye dolaşan polis ekibi, içerisinde kıyafetlerinden mahallin yabancı olduğu belli olan dört erkeğin bulunduğu, oldukça pahalı yabancı marka, başka bir ile ait plakalı aracın yanlarından geçerek gittiğini görür. Polisler araç içerisindekilerin azınlıklara veya sığınmacılara mensup kişiler olduğunu ve üzerlerinde uyuşturucu madde olabileceğini düşünürler. Araç takibe alınır ve sürücünün sinyal vermeden şerit değiştirmesi üzerine polisler araçta ve içerisindekilerin üzerlerinde uyuşturucu madde olup olmadığını tespit edebilmek için arama yapmak üzere aracı durdurmaya karar verirler. Normalde bu tür küçük trafik ihlalleri polis tarafından vakit kaybı olarak görüldüğünden ilgilenilmemektedir.

Etik Mütalaa: Bu örnek olayda polisin normalde müdahale etmediği sinyal vermeden şerit değiştirmek gibi küçük kural hatalarında aracın ve araç içerisindeki kişilerin özellikleri hakkındaki kişisel ön yargıların ve peşin hükümlerin polisin karar ve uygulamalarını nasıl etkileyebileceği senaryolaştırılmıştır. Esasen polis küçük bir trafik ihlalinden dolayı aracı durdurmuş gibi gözükse de asıl neden araçtaki kişilerin üzerinde uyuşturucu madde olup olmadığını soruşturmadır.

Burada polis, aracın marka, model ve plaka numarası ile araç içerisindekilerin cinsiyet, yaş ve azınlık grubuna mensup kişilerden olmalarından şüphelenerek aracı durdurmaya ve arama yapmaya karar vermiştir. Azınlık veya sığınmacı kişilerin böyle yüksek model pahalı bir araca binmeleri ve aracın başka bir ilin plakasını taşıyor olması polisin zihninde suç şüphesi oluşması için yeterlidir. Polis, aracın çalıntı, araç içerisindekilerin de uyuşturucu madde bulduklarından şüphelenmiştir. Arama, kimlik sorma, durdurma ve kontrol gibi polisye yetkiler kullanılırken aracın marka, model ve plaka numarası, kişilerin yaş, cinsiyet ve dış görünüşleri ile mensup oldukları gruplara ilişkin ipuçları polisin inisiyatif kullanımını ve kararlarını negatif biçimde etkileyen önemli unsurlardır (Walker, 2011, s. 36-39).

Konuya ilişkin, 2005 tarihli Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği, adli ve önleme aramaları ile durdurma ve kontrol işlemlerinin nasıl ve ne şekilde yapılacağını detaylı bir şekilde açıklamıştır. Kolluk güçlerinin bu yetkilerini kullanmaları makul şüphe bulunması şartına bağlanmıştır. Yani polis arama, durdurma, kimlik sorma ve kontrol yetkilerini kullanırken şahsın kendisi, meskeni veya aracı hakkında önceden makul şüphe uyandıracak bir takım bilgi ve bulgulara sahip olmak zorundadır. Makul şüphe ihbar veya şikâyeti destekleyen somut emareleri içermelidir. Şahsın kanunlara göre izin verilmeyecek bir şeyi taşıdığına, kişinin bir suç işleyeceğine veya işlediğine, kişinin silahlı olduğu ve hâlen tehlike yarattığına veya suç delillerinin elde edilebileceğine ilişkin makul şüphenin oluşması durumunda kolluk bu yetkilerini kullanabilir. Aksi takdirde kolluk keyfilik oluşturacak şekilde durdurma ve kontrol işlemi yapamaz.

Polisin peşin hükümlere ve önyargılara dayanarak oluşturduğu suçlu profilinden hareketle takdir yetkisini kullanmasının etik gerekçeleri var mıdır? Etik sistem ve yaklaşımlar bu konuda neler öngörmektedir? Faydacı etik yaklaşımına göre amaçlar uğrunda araçlar meşru görülebilir. Burada amaç suçun önlenmesi ve engellenmesi, araç ise önyargılara dayalı şüphe üzerine belli bir gruba mensup vatandaşları rahatsız edecek türden uygulamalardır. Bazı vatandaşlara rahatsızlık verse de faydacı yaklaşım, toplumda uyuşturucu madde kullanımını, satışını ve ticaretini engellemek için polisin örnek olayda belirtilen uygulama ve davranışlarını meşru kabul eder. Polis suçu önleyebilecek durumda iken yetkilerini tam olarak kullanmaktan kaçınmamalıdır. Aksi halde bu, polisin zayıflığı ve zafiyeti anlamına

gelir ki, suç işlemek niyetinde olan şahıslar bundan istifade edebilir ve toplumda daha fazla zararlar oluşabilir.

Kant'ın etik anlayışı ise, amaçlar uğrunda insanları araç olarak kullanmanın meşru bir davranış olmadığını kabul eder. Dolayısı ile polisin suçlu profili oluşturarak buradan hareketle yetkilerini kullanmasının rahatlıkla etik bir davranış olmadığı kanısına varabiliriz. Yine Kant, hiçbir zaman kişinin kendisine yapılmasını istemeyeceği bir davranışı başkasına yapmasını da doğru olarak kabul etmez. Hiç kimse fiziksel ve dış görünüş özelliklerinden dolayı ayrımcılığa tabi tutulmayı kabul etmeyeceğinden polisin bu örnek olayda sergilenen tutum ve davranışları birer etik ihlal oluşturmaktadır.

SONUÇ

TDP felsefesi açıkça toplum-polis yakınlaşmasını ve kaynaşmasını sağlayarak suçla ilişkisi olabilecek toplumdaki sıkıntı ve sorunların önceden keşfedilerek bir şekilde çözüme kavuşturulmasını hedefler. Bu kapsamda Türk Polis Teşkilatında gerekli yapılanmalar sağlanarak TDP birimleri teşkil edilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Ancak polisin vatandaşla ve toplumla daha yakın ilişkiler kurma prensibi üzerinden hareketle suçun önlenmesini hedefleyen TDP uygulamasının, etik bakımdan polise bir takım etik güçlükler getirdiği aşikârdır. Buradan hareketle işte bu çalışmada TDP uygulaması farklı bir bakış açısı ile etik açıdan değerlendirilmiştir.

TDP uygulamaları ile polisin daha fazla ve özgürce inisiyatif kullanmak durumunda olduğu açıktır. Buna polislik mesleğinin diğer mesleklere kıyasla kendine özgü cazip ve güzel tarafları ile zorluk ve riskleri de eklenince eylem ve davranışlar çizginin ötesine etik olmayan tarafa doğru kolayca kayabilmektedir. Örnek üç olayda ve etik mütalaalarında tartışıldığı üzere TDP uygulaması ile polis daha fazla ve karmaşık etik ikilem ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin polis vatandaş yakınlaşması doğal olarak polise yapılan değişik ikram ve hediye tekliflerinin de kapısını aralayabilmektedir. Yapılan ikram ve hediye tekliflerinin polis tarafından her seferinde geri çevrilmesi TDP felsefesinin öngördüğü toplum-polis kaynaşmasını olumsuz yönde etkileyecektir. Çoğu zaman iş yeri sahipleri ve mahalle sakinleri ile iletişim esnasında küçük içecek türünden ikramların yapılması ve ikramın kabul edilmesi toplumumuzun kültürüne uygun davranışlardır. Ancak

hangi Şeyin ikram, hediye ve rüşvet olduğunu ortamın özelliklerine göre ikramı yapan kişinin de alan kişinin de tahmin etmesi zor bir iş değildir. TDP birimlerinde görevli polisler açısından ikram ve hediye konularının ileride daha büyük etik sorunları doğuracağı hatırdan ıkarılmamalıdır.

Polis etiğinin temel amacı polis teşkilatının her bir mensubunun doğru olan davranışı yapmasını ve yanlış olandan kağınmasını sağlamaktır. Bunun için etik liderlik anlayışı, etik ıalıŐma atmosferi ve doğru etik eğitimi kağınılmazdır. HiyerarŐik yapısı itibariyle polis teşkilatında üst ve amir konumunda bulunan rütbeliler tavır ve davranışları ile etrafındakileri ve astlarını etkileyebilecek konumdadırlar. Amirlerin uygunsuz talep ve istekleri ile kanunsuz emirlerin de astları etik dışı davranmaya iten nedenlerden olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca astların, rol modeli konumundaki amirlerinin tutum ve davranışlarını her zaman dikkatli bir Şekilde takip ettikleri de bilinen bir husustur. Bu nedenle amirler ve üstler hem görev ve hizmetleri yerine getirirken hem de maiyetindeki personele karşı daima etik davranış ve uygulamaları ile etik liderlik yapmalıdırlar. Astlarından etik davranmalarını isteyen ve etikten bahseden üstlerin her Şeyden önce bunu davranışları ile kendileri sergilemeleri ve örnek olmaları gerekir.

Önemli bir diğer hususta etik eğitimidir. Polis temel eğitim kurumlarında verilen etik eğitimi tek başına yeterli değildir. Etik polislik, meslek içi etik eğitimi ile desteklenmelidir. Ancak etik eğitiminin Őekil ve iıeriği de verilen eğitimin etkileri bakımından önemlidir. Etik eğitimi teorik ya da normatif olmaktan daha çok pratik özellikte olmalıdır. Bu ıalıŐmada mütalaası yapılan örnek olaylarda olduğu gibi polisin meslek yaŐamında karşılaşması muhtemel olaylar veya gerıek olaylar esas alınarak hazırlanacak senaryolar sınıf ortamında soru-cevap Őeklinde etik açıdan analiz edilmelidir. Polisin problem ıözme ve etik karar alma becerilerini geliŐtirecek nitelikte eğitim materyalleri kullanılmalıdır. Her ne kadar etiğin öğretilen ve öğrenilebilir bir olgu olup olmadığı etik araŐtırmacıları tarafından tartıŐıla gelen bir konu olsa da, bu konuda yapılacak eğitimlerin kişilerin etik hassasiyet ve farkındalıklarını arttırdığı yine yapılan bilimsel ıalıŐmalarla desteklenmiŐtir.

KAYNAKÇA

Braswell, M. (2005). Ethics, crime, and justice: An introductory note to students. In Braswell, M., McCarthy, B. ve McCharty, B. (Eds.). Justice Crime And Ethics, ss. 3-10. Cincinnati, OH: Anderson.

Carlson, D.S., Kacmar, K. M. ve Wadsworth, L. L. (2002). The impact of moral intensity dimensions on ethical decision making: Assessing the relevance of orientation. Journal of Managerial Issues, 14(1), 15-30.

Çalı, H. H. ve Tombul, F. (2012). Güvenlik ile ilgili kamu hizmeti sunumunda sosyal medya. Türk İdare Dergisi, 474, 55-76.

Delattre, E. (2006). Character And Cops: Ethics In Policing. Washington, DC: The AEI Press.

Delice, M. ve Duman, A. (2012). Toplum destekli polislik kapsamında halkın polis algısının ölçülmesi: Erzurum ili örneği. Polis Bilimleri Dergisi, 14(2), 1-31.

Duman, A. (2010). Toplum destekli polislik eğitimi. Sözer, M.A. Sözer (Ed.), Toplum Destekli Polislik: Toplum, Suç ve Güvenlik, ss.179-194. Ankara: Adalet Yayınevi.

Fletcher, J. (1997). Situation Ethics: The New Morality. Louisville, KY: Westminster John Knox Press.

Forsyth, D. R. ve Nye, J. L. (1990). Personal moral philosophies and moral choices. Journal of Research in Personality, 13, 205-221.

Gold, J. (2005). Utilitarian and deontological approaches to criminal justice. In Braswell, M., McCarthy, B. ve McCharty, B. (Eds.). Justice Crime and Ethics. ss.11-22 Cincinnati: Anderson.

Harris, C. (1986). Applying Moral Theories. Belmont, CA: Wadsworth.

Jones, T. M. (1991). Ethical decision making by individuals in organizations: An issue contingent model. Academy of Management Review, 16(2), 366-395.

Kant, I. (1949). Critique Of Practical Reason, Translation. Lewis White Beck. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Kant, I. (1964). Ground Work Of The Metaphysics Of Morals (translated by H. J.

Paton). New York, NY: Harper & Row.

Kleinig, J. (1999). *The Ethics Of Policing*. New York: Cambridge University Press.

Özdemir, M. (2008). Kamu yönetiminde etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 179-195.

Öztürk, N. K. (2004). Machiavelli ve Weber perspektifinden siyasal liderlik etiği. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(2), 13-30.

Peak, K. J., Stitt, B. G., ve Glensor, R. W. (1998). Ethical considerations in community policing and problem solving. *Police Quarterly*, 1(3), 19-34.

Pollock, J. M. (2007). *Ethical Dilemmas And Decisions In Criminal Justice*. Belmont: Wadsworth.

Rest, J. R. (1984). Research on moral development: Implications for training counseling psychologists. *Counseling Psychologist*, 12(3), 19-29.

Souryal, S. S. (2007). *Ethics In Criminal Justice: In Search Of The Truth* (4th ed.). Cincinnati, OH: Anderson Publication.

Sözer, M. A. ve Köksal, T. (2010). Toplum destekli polislik ve suç. M.A. Sözer (Ed.), *Toplum Destekli Polislik: Toplum, Suç ve Güvenlik*, ss. 21-43. Ankara: Adalet Yayınevi.

Sözer, M. A. ve Ekici, N. (2010). Toplum destekli polisliğin teorik altyapısı ve kavramsal çerçevesi. M.A. Sözer (Ed.), *Toplum Destekli Polislik: Toplum, Suç ve Güvenlik*, ss. 3-20. Ankara: Adalet Yayınevi.

Stace, W. (1995). Ethical relativity and ethical absolutism. In Close, D. and Meier, N. (Eds.). *Morality And Criminal Justice*, ss. 25-32. Belmont, CA: Wadsworth.

Thompson, D. F. (1985). The possibility of administrative ethics. *Public Administration Review*, 45, 555-561.

Walker, S. (2011). *Sense and Nonsense About Crime, Drugs and Communities*. Belmont, CA: Wadsworth.

